Opetus- ja kulttuuriministeriö 7.5.2024

Lausunto vuosien 2025-2028 julkisen talouden suunnitelmasta

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaoston kokous 8.5.2024

Vuosien 2025-2028 julkisen talouden suunnitelman mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso säilyy lähes ennallaan. Keskeisimmät määrärahamuutokset aiheutuvat hallitusohjelman mukaisista lisäyksistä sekä sopeuttamistoimenpiteistä. Keskeisimmät hallitusohjelman lisäykset kehyskaudella ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistaminen, jonka taso nousee 200 milj. euroon vuoteen 2027 mennessä sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen oppimisen tuen kehittäminen, jonka taso nousee 20 milj. euroon vuodesta 2025 lukien. Vuoden 2027 tasolla koulutuksen lisäykset ovat 223 milj. euroa. Lisäksi Suomi-liikkeelle –ohjelman perusteella määrärahataso nousee 20 milj. eurolla.

T&K-rahoituslain mukaisena lisäyksenä Suomen Akatemian myöntövaltuutta kasvatetaan asteittain siten, että pysyvä valtuuslisäys on 110 miljoonaa euroa vuonna 2028. Kehyskaudella EuroHPC LUMI:n seuraajan hankinta- ja ylläpitokustannuksiin osoitetaan 250 miljoonaa euroa. Koko investoinnin arvo on 500–600 miljoonaa euroa, josta puolet kattaa EuroHPC JU ja osan konsortioon osallistuvat jäsenmaat.

Keskeisimpiä sopeuttamistoimenpiteitä ovat ammatillisen koulutuksen rahoituksen vähentäminen 100 milj. eurolla vuodesta 2025 lukien, valtionavustusten tason aleneminen 150 milj. eurolla vuoteen 2026 mennessä ja julkisen hallinnon tuottavuusohjelman sekä toimintamenojen noin 32 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Vapaan sivistystyön määrärahataso alenee 21 milj. eurolla. Korkeakoulujen maksujen ja harjoittelukorvausten muutosten perusteella julkista taloutta sopeutetaan noin 47 milj. eurolla. Sopeuttamistoimenpiteet ovat vaikutuksiltaan pysyviä.

Opetusministerin vastuualue

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön vastuualueilla on julkisen talouden suunnitelmassa merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan.

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen lisätään hallitusohjelman toimenpiteiden vuoksi 200 milj. euroa vuoteen 2027 mennessä. Vuonna 2024 määrärahalisäys kohdistetaan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja kehyskauden aikana sen lisäksi mm. oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin, yksityisten opetuksen järjestäjien rahoituksen nostamiseen 100 prosenttiin ja järjestäjien velvollisuuksien yhtenäistämiseen sekä perusopetuksen vähimmäistuntimäärän kasvattamiseen 3 vuosiviikkotunnilla. Lisäksi hallitus päätti kehysriihessä erillisestä 5 milj. euron kertaluontoisesta rahoituksesta koulukiusaamisen vastaiseen työhön.

Opetusministerin vastuulla olevien varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osaksi kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuritoimi osallistuu aktiivisesti kuntien peruspalveluiden valtionosuuksien budjetointiprosessiin. Jatkossa kuntien taloudellista tilannetta kiristävät väestön ikääntyminen, palveluvelan purku, uudet tehtävät sekä hintojen nousu. SOTE-uudistuksen yhteydessä kuntien valtionosuudet vähenivät 5,3 mrd. eurolla ja

valtionosuudet koostuvat jatkossa pääosin opetus- ja kulttuuritoimen toimialan palveluiden rahoituksesta. Uudistuksen johdosta kuntien taloudellisen tilanteen kehittymistä on seurattava entistä tarkemmin.

Vapaan sivistystyön rahoitukseen lisättiin 5,0 miljoonaa euroa vuodesta 2025 alkaen. Rahoitus kohdistetaan maahanmuuttajanaisten koulutukseen heidän työllistymisensä edistämiseksi. Vapaan sivistystyön määrärahoihin sisältyy myös jo aiemmin päätetty 3,0 miljoonan euron pysyvä lisäys kansanopistojen oppivelvollisuuskoulutukseen sekä lisäys ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjontaan, johon osoitetaan miljoona euroa vuosina 2024 ja 2025 ja 0,5 miljoonaa euroa vuosina 2026 ja 2027.

Ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta kehitetään jatkossakin omina koulutusmuotoinaan, joilla on omat toimintaa ohjaavat lainsäädäntönsä ja rahoitusjärjestelmänsä. Hallitus uudistaa molempien koulutusmuotojen rahoitusmalleja kannustamaan laadukkaan ja tarkoituksenmukaisen koulutuksen järjestämiseen kustannustehokkaasti ja siten, että koulutuksen saavutettavuus voidaan turvata maan eri osissa. Uudistusten on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2025 alussa kuitenkin siten, että ensimmäistä kertaa rahoitusta myönnettäisiin uusien rahoitusmallien mukaisesti vuodelle 2026. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen määrärahoilla rahoitetaan myös vuonna 2022 käynnistynyttä tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta (TUVA). Opetus- ja kulttuuriministeriö on tilannut selvityksen TUVA-koulutuksen kehittämistarpeista. Selvitys valmistuu kesäkuussa 2024.

Hallitus vahvistaa oppimisen tukea ja opinto-ohjausta ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa mukaan lukien TUVA-koulutus. Tarkoitukseen osoitetaan pysyvää lisärahoitusta 20 milj. euroa vuodesta 2025 lukien. Tavoitteena on nivelvaiheesta toisen asteen tutkinnon suorittamiseen ulottuva selkeä ja saumaton oppimisen tuen järjestelmä, jonka avulla sujuvoitetaan nivelvaiheen koulutusvalintoja, vähennetään koulutuksen keskeyttämistä, parannetaan opiskelijoiden edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen ja vahvistetaan opiskelijoiden hyvinvointia.

Hallituksen julkista taloutta vahvistavana sopeutustoimena ammatillisen koulutuksen rahoitusta vähennetään 100 milj. eurolla vuodesta 2025 lukien. Rahoitusta vähennetään aikuisten, jo tutkinnon suorittaneiden ammatillisesta koulutuksesta. Tavoitteena on vähentää ammatillisen koulutuksen kasautumista samoille henkilöille. Rahoituksen vähennyksiä ei kohdenneta perusopetuksen päättävien nuorten, eikä vailla ammatillista perustutkintoa olevien koulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö varmistaa ohjauksella, että koulutuksen järjestäjät kohdistavat rahoituksen ja opiskelupaikkojen vähennykset erityisesti jo aiemmin toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneille aikuisille järjestettävään ammatti-, erikoisammatti- ja perustutkintokoulutukseen.

Lisäksi sopeutustoimena oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu toisen asteen maksuton oppimateriaali rajataan vuoden 2025 syksystä lukien sen kalenterivuoden loppuun, jonka kuluessa opiskelija täyttää 18 vuotta. Tämä vähentää lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen rahoitusta yhteensä 4 milj. euroa vuonna 2025 ja 9 milj. euroa vuodesta 2026 lukien. Rajaus koskee myös ylioppilastutkinnon tutkintomaksuja, mikä vähentää ylioppilastutkintolautakunnan toimintamenoja 2 milj. euroa vuonna 2025 ja 3 milj. euroa vuodesta 2026 lukien.

Valtion rahoitukseen evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisiin tehtäviin ja avustukseen ortodoksiselle kirkolle kohdistuvat hallitusohjelman mukaiset indeksijarrut jatkuvat vuosina 2025-2027.

Tiede- ja kulttuuriministerin vastuualue

Korkeakoulujen valtionrahoituksen ei sisälly kehysriihen perusteella uusia menosäästöjä.

Hallitus on sitoutunut kansallisen tutkimus- ja kehittämismenojen nostotavoitteen ja voimassa olevan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslain mukaisesti siihen, että valtion tutkimus- ja

kehittämistoiminnan rahoitus nousee 1,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä. Tutkimus- ja kehittämispanostusten tuottavuuden kasvun aikaan saamiseksi on välttämätöntä varmistaa osaajien saatavuus, riittävät koulutusmäärät ja Suomen houkuttelevuus ulkomaisten osaajien näkökulmasta. Hallitus on jättänyt kohdentamatta T&K-rahoituslain mukaisesta valtionrahoituksesta vielä yhteensä 846 milj. euroa vuosilta 2025–2028. Kehysvaraus on pienempi kuin rahoituslain mukaan vaadittava T&K-rahoituksen lisäys, koska lisäys kattaa käytettävissä olevan T&K-rahoituksen (valtuudet ja määrärahat), kun taas varauksessa on huomioitu vain kunkin vuoden määrärahatarpeet, jotka realisoituvat viiveellä valtuuksien osalta.

Hallitus on sitoutunut tekemään toimenpiteitä, joilla korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Hallitus on kehysriihessä päättänyt käynnistää toimenpideohjelman koulutustason nostamiseksi ja korkeakoulutuksen kasautumisen vähentämiseksi. Samanaikaisesti ensikertalaisten asemaa korkeakoulujen tutkintokoulutuksessa parantavien toimien kanssa lisätään korkeakoulututkinnon jo suorittaneiden mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen. Huhtikuussa annettiin myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmalleja koskevat muutokset, joiden perusteella tapahtuu vuoden 2025 valtionrahoituksen kohdentaminen. Rahoitusmallit huomioivat uudet ensikertalaiset opiskelijat, koulutuskapasiteetin käytön tehostamisen, T&K-toiminnan merkityksen sekä tarpeen tukea korkeakoulujen autonomiaa.

Korkeakoulujen perusrahoitusta ehdotetaan lisättäväksi kustannustason nousua vastaavasti 73,8 miljoonalla eurolla. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustason nousuun yliopistoissa liittyy jo edellisen kehyksen perusteella tohtoripilotti, johon on varattu 86 miljoonaa euroa vuodelle 2025 (yhteensä 262 milj. euroa vuosina 2024-2027). Korkeakoulut tulevat saamaan osansa myös työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle budjetoidusta EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansallisesta vastinrahoituksesta. Lisäksi Business Finlandin tulisi luoda mekanismi, jolla on mahdollista kohdentaa rahoitusta myös ammattikorkeakoulujen yritysyhteistyössä tehtävään soveltavaan tutkimukseen.

Suomen Akatemialle ehdotetaan tutkimushankevaltuudeksi yhteensä 490,2 miljoonaa euroa, joka on 30 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2024 varsinaisessa talousarviossa. Lisäksi strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusvaltuudeksi esitetään 55,6 miljoonaa euroa, mikä on sama kuin edellisenä vuonna. Lisärahoitusta suunnataan tutkimushankerahoituksen kasvattamiseen 15 miljoonaa euroa vuosina 2025 ja 2026 ja vuodesta 2027 eteenpäin pysyvänä rahoitustason lisäyksenä 45 miljoonaa euroa, temaattisiin tutkimusinfrastruktuureihin 15 miljoonaa euroa pysyvänä rahoituslisäyksenä vuodesta 2025 lähtien ja yhteiskäyttöisiin tutkimusinfrastruktuureihin ml. testausalustat 20 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 50 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lähtien pysyvänä rahoituslisäyksenä. Lisäksi EuroHPC LUMI:n korvaamiseen uudella supertietokoneella ehdotetaan 50 miljoonan euron rahoitusta vuonna 2025 (Suomen rahoitusosuus yhteensä 250 miljoonaa euroa vuosina 2025-2028).

Taiteen ja kulttuurin toimialan valtionosuuksiin sisällytetään lakisääteiset indeksikorotukset. Vastaavasti korotukset tehdään valtion rahoitukseen kansallisille taidelaitoksille ja ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin. Lakisääteisiin taiteilija-apurahoihin sisällytetään valtion virkamiesten palkkatarkastuksia vastaavat korotukset. Osana hallitusohjelman mukaisia menojen vähennyksiä kohdistetaan esittävän taiteen ja museoiden valtionosuuksia ja –avustuksia koskevalle momentille yhteensä 2,3 milj. euron säästöt vuonna 2025. Mahdollisten tuottavuussäästöjen kohdistuminen taiteen ja kulttuurin toimialalla toimiviin virastoihin, joita ovat Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus, Suomenlinnan hoitokunta, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti sekä Saavutettavuuskirjasta Celia, valmistellaan vuoden 2025 talousarvion valmistelun yhteydessä. Samalla aikataululla valmistellaan valtionavustussäästöjen kohdentuminen taiteen ja kulttuurin toimialan määrärahoihin.

Valtio varautuu pääomittamaan Suomen arkkitehtuuri- ja designmuseota 28 milj. euroa vuonna 2025.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen määräraha puolitetaan 11 miljoonasta eurosta 5,5 miljoonaan euroon vuodesta 2025 alkaen. Suojattujen teosten tekijöille maksettavaan lainauskorvaukseen ja sen järjestämisestä

aiheutuviin kustannuksiin varataan 16,6 miljoona euroa. Määräraha sisältää yksi miljoona euroa e-aineistojen kirjastokäytön korvaamiseen.

Liikunta-, nuoriso- ja urheiluministerin vastuualue

Opintotuen menoista suurin osa aiheutuu opintoraha- ja asumislisämenoista. Opintorahamenot ovat vuonna 2025 arviolta 538,6 milj. euroa summan pysyessä lähivuosina vakaana indeksijäädytysten vuoksi. Opiskelijoiden asumislisään siirto voisi lisätä asumislisämenoja käyttöönottovuonna arvioilta 161 milj. euroa ja kokovuotisesti 357 milj. euroa. Tarkoitus on, että opiskelijoiden asumislisään olisi käytettävissä kehyskaudella merkittävästi enemmän määrärahoja kuin nykyisin, mutta noin 63 milj. euroa vähemmän kuin nykyiset opintotuen saajien asumistukimenot ovat.

Valtion takaajana maksettavaksi tulevien lainojen määrä, maksuvapautusten määrä sekä korkoavustuksen käyttö ovat kasvaneet lainamäärien kasvun myötä. Lisäksi opintolainahyvitysmenojen oletetaan kasvavan hyvitykseen oikeutettujen tutkinnon suorittajien määrän kasvun vuoksi. Opintolainojen valtiontakauksesta aiheutuviin menoihin ehdotetaan siksi aiempaa enemmän eli yhteensä 225,9 milj. euroa.

Korkeakouluopiskelijoiden ateriatukimenot ovat arviolta 39,6 miljoonaa euroa. Koulumatkatukimenoihin varataan 100,2 miljoonan euron määräraha, jossa otetaan huomioon muun muassa Waltti-lippu- ja maksujärjestelmän piirissä olevan joukkoliikenteen osuuden kasvu sekä vähennyksenä kehyspäätöksen mukaisesti koulumatkatukioikeuden rajaaminen 1.8.2025 maksuttoman koulutuksen opiskelijoille.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on käynnistynyt hallitusohjelman mukaisen opintotuen kokonaisuudistus, jonka yhteydessä käydään läpi opintorahan taso, opintolainan suuruus ja opintolainahyvityksen määrä, vapaiden tulojen rajat, perheellisten opiskelijoiden asema ja asumisen tukeminen. Tavoitteena on hallitusohjelman mukaan turvata opiskeluaikainen toimeentulo, vahvistaa opintotuen kannustinelementtejä sekä tukea opintojen läpäisyä tavoiteajassa. Hallitusohjelman mukaan opiskelijoiden yleisen asumistuen rinnalle selvitetään ja kehitetään yhteisasumista suosiva ja taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto. Kehyspäätöksen mukaisesti opintotuen piiriin kuuluvat opiskelijat siirrettään asumislisän piiriin 1.8.2025. Asumislisän toteutustapa vastannee pääosin vielä kevätlukukautena 2017 käytössä ollutta asumislisää, mutta sen yksityiskohdat edellyttävät vielä jatkovalmistelua.

Liikuntatoimen vuoden 2024 määrärahataso, noin 165 miljoonaa euroa, tulee laskemaan kehyskaudella pysyvästi valtionavustussäästöjen johdosta. Liikunnallisen aktiivisuuden lisäämiseen on hallituskaudella varattu vuosittain 20 miljoonaa euroa vuodesta 2024 alkaen. Määrärahalla toteutetaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollista ohjelmaa. Liikuntaa ja huippu-urheilua edistetään hallitusohjelman mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vastuullisuuden vahvistamiseen.

Nuorisotyön vuoden 2024 määrärahataso, noin 74 miljoonaa euroa, tulee laskemaan kehyskaudella pysyvästi valtionavustussäästöjen johdosta. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti. Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kehyspäätöksen mukaisesti kohdennetaan viiden miljoonan euron poikkihallinnollisesta nuorisopaketista miljoona euroa koulu- ja oppilaitosnuorisotyöhön.